

KÖLCSEY FERENC

Parainesis Kölcsey Kálmánhoz

Az,

ki életében

sokat érzett és gondolkozott;

s érzeményit és gondolatait

nyom nélkül elröppenni nem hagyta:

oly kincset gyűjthetett magának,

mely az élet minden szakában,

a szerencse minden változásai közt

gazdag táplálatot nyújt lelkének.

Sok szépet írnak a bölcsek,

s gyakran a nem éppen bölcsek is;

gazdag forrást nyitának fel,

honnan jó sorsban intést,

balban vigasztalást,

mindkettőben magasbra emelkedést,

szív és észnemesülést meríthetünk;

de azok is csak úgy hatnak reánk,

ha érzés és gondolkodás által sajátunkká tevők,

ha saját magunkban kiforrva

lényünkhez kapcsolódtak,

mint esti szélhez a virágillat,

melyben megfürdött.

A mindég szerencsében élő

ily saját birtokot szerezni reá nem ér.

Isten a szenvedőnek engedé a vigasztalást:

az egész természetből,

az emberi tettekből és tanításokból

szívben élő tudományt szívhatni.

Hála neki,

hogy életemet sem hagyá

szenvedések nélkül folynia!

Keserűek valának azok;

és mégis áltatok tanultam

az emberiség becsét érteni,

való nagyságot hiú ragyogványtól megválasztani,

balszerencse tekintetét nyugodtan tűrni,

kevés híveimhez kölcsönös hűséggel csatlódni

s mindenekfelett érezni:

miképpen szenvedés és kebelszaggaató áldozat

tulajdon örömet hoz lelkeinknek,

és sorsunkon felülemelkedni megtanít.

E gondolat egyike azoknak,

miket életemben legtöbbszer,

s legörömostebb írtam le.

Lesz szenvedő, úgy hívém,

kinek vigasztalást nyújtand

ezt általam is olvasni;

s lehetetlen volt e parányi írást

azon nem kezdenem, midőn számodra írok,

szeretett fiam,

hogy vidám és bánatos napjaimban gyűjtött

parányi kincsemből emléket alkossak.

Nem kérd, s nem vár az idő,

sebes rohanással haladván felettünk;

az én napjaim legszebb része leszállott;

s ki tudja, melyik pillanatban

hull el az élet hervadó virága?

Ki tudja,

melyik pillanatban kell költöznöm oda,

hol korán előrement testvérem koporsója mellett

a hely készen vár?

Nem hívom az órát;

de jöttét sem rettegem.

Jókor támadt, s hamar eltűnt remények;

lángoló, de tárgyat nem lelt indulatok;

sivatag jelen s alaktalan jövő:

íme, a tündérkar,

mely ifjúságomat körüllebegé vala!

Nem sokkal adott többet a férfikor;

és sorsomat mostohának mégsem mondhatom;

mert találtam egy-két hű keblet;

mert korunk s hazánk néhány jeleseinek

szeretétét viendem síromba.

Lassanként fognak ők is eltűnni;

s nemsokára e nép emberei közül senki nem lesz,

ki rólam emlékezzék.

Megadja az ég:

erősek lépnek majd a pályára,

hol mint író és polgár parányi helyet foglalék el;

s szebb jövőndő feledtet el engem s társaimat.

Csak neked kell végórádig

emlékezetemet hű kebelben hordozni;

csak te fogod e sorokat

meg-megújuló érzelem közt olvasni

s meleg kebelbe szedni intéseimet.

És nem szedended hasztalan!

A fiú,

ki karjaimban

forró szerelem ápolási között nevelkedik,

szívem megszentelt tárgyai iránt hideg nem marad;

s rényért*, hazáért és emberiségért

olthatatlan lánggal égni megszokik.

Éveid száma is egymás után szaporodik,

s nemsokára a tapasztalás

tekinteteidet oly tárgyakra intézendí,

miket a gyermekkor boldog szakában

még nem ismersz.

Túl az atyai ház falain más világ nyílik fel,

hová midőn lépni fogsz,

kedvetlenül kell majd gyakran szemlélned:

miképpen a legszentebb nevek

vagy megtapodtatnak,

vagy álorca gyanánt használtatnak

gonosz célokat eltakarni.

E látomány,

jól tudom, kínos fájdalmat okoz keblednek,

s annál kínosabbat,

mennél tisztábban megőrzended szíved érzéseit;

de vigyáznod kell,

nehogy miatta

vagy az emberi nem iránt gyűlölettel viseltessél;

vagy kísértetbe jöjj

az erkölcsiség azon ideálát,

mit a bölcsek rénynek* neveznek vala,

hiú képzeménynek tartani.

Gondold meg:

sohasem volt idő oly mostoha,

nemzet oly elsüllyedt,

hely oly szerencsétlen körülmények közt,

midőn és hol szív nem találkozott volna,

való rénynek* hódoló;

sohasem volt,

legalább igen ritkán volt ember,

ki erkölcsi süllyedése legalsó lépcsőjén is,

a rény* szeretetre méltó voltát,

hacsak pillantatokra is,

hacsak kétségbeesés érzelmeivel is,

meg nem ismerte;

s mindenekfelett sohasem volt

és sohasem leszen ember,

ki szíve és lelke tisztaságát,

üldözés és veszély közt is,

ég áldásának nem tartotta,

ki magát balsorsban

is boldogabbnak nem hitte

a szerencsében tündöklő gonosznál.

Nyugalom és önérzés

a jámborság elválhatatlan két sajáta.

E kettő által lehetséges

bal eseteket nemcsak eltűrni,

de méltósággal szenvedni;

s azokban nemcsak le nem alacsonyulni,

de lélekben felemelkedni.

E kettő teszen a sorssal küzdésre elég erőssé,

erőssé a szerencse kísértetei ellen is,

és e szerencse minden ragyogványai és biztatásai

mit is tehetnének a férjfiúval,

ki a maga emberi érdemét és boldogságát

valóbb alapra építeni megtanulá?

Azért jókor kell magadat szoktatnod

a rényt* ismerni, szeretni,

s úgy sajátoddá tenni,

hogyan természetteddel összeolvadjon

s attól éltesd semmi helyzetében,

semmi változandóságaiban többé el ne válhasson.

Az emberben,

mint minden állatban,

önszeretet nagymértékben lakik;

s ez a természetnek azon kétértelmű ajándéka,

mely aszerént, mint irányoztatik,

vagy segédünk lehet minden jóra,

vagy vezérünk minden gonoszra.

Legelső, amit e részben tennünk kell:

tiszta ismerettel választott

s állandóul megtartandó elv birtokára törekedni.

Ennek híjával,

ha nem éppen gonosz is valaki,

de pillanatnyi indulatok

s az igen sokszor rosszul értett önszeretet

mindenkori sugalmi határozzák meg;

s majd jót, majd gonoszt cselekszik,

és életfolyama e kettőnek bizonytalan vegyülete.

Milliomok vannak ilyenek;

s az ő szíveikbe

gyakran több hajlandóságot öntött a természet

jót, mint rosszat tennie;

s hibájok csak az,

mert nem alapra építék életöket,

mert nem tűztek magok elébe bizonyos célt,

hová minden különböző körülmények közt

egyiránt siessenek.

Kerüld ez alaptalanságot,

mely többnyire erkölcsi süllyedés örvényébe visz;

s mindenesetre legalább a mindennapi emberké,

a legalantabb járó köznép

nyomorult körére kárhoztat.

Alig van ember,

kinek keblében a jó és szép magvai

természettől hintve ne lennének;

s ki szerencsés vala mívelt emberek közt születni;

ki már gyermekéveiben

azon magvakat

maga körül teljes virágzásra fejtve láthatja:

mi könnyű annak önkeble mozdulatit

s mások példáikat követve,

magának az erkölcsiség legtisztább kívánatai felől

való ismeretet szerezni?

Ha a jelenlét nem szólna is,

a nemzetek évkönyvei

telvék szívragadó példányokkal;

s bár többnyire gonosz,

gyakran éppen borzasztó alakokkal vétetnek körül:

ezek nem szolgálnak egyébre,

hanem hogy amazokat még inkább tündököltessék.

Azonban

ismerni a jót könnyebb, mint követni;

sőt még az sem nehéz,

hogy némelykor jó

vagy éppen nemes tettet vigyünk véghez:

de egész éltedet

meghatározott elv szerint intézve,

sohasem tenni mást,

mint amit az erkölcsiség kíván;

s még akkor sem,

midőn haszon, bátorlét, indulat heve

vagy szenvedelem ereje másfelé ragad;

ezt hívják erénynek.

És ez sokkal nagyobb,

sokkal dicsőségesebb kincs,

mintsem birtokába

hosszú igyekezet nélkül juthatnánk.

Mégse hidd azt rendkívül fáradságosnak.

Mert valamint hosszú út vezet

a tudomány magasb polcára;

de a léleknek

naponként újabb ismerettel gazdagulása

annak fáradalmait kedvessé teszi;

úgy a rény* pályáján

a haladás önérzése,

a szívnek mindég nemesb vonásokkal ékesülése

s az a mondhatatlan édes jutalom,

mit minden jótett önmagával hoz,

virágokat hintenek.

Sokan nevezék e pályát tövisesnek;

de higgy nekem:

az embert éltében sokszor éri szerencsétlenség,

jót s gonoszt egyformán.

A különbség csak az:

mert a gonosz úgy nézheti azt,

mint büntetést,

mely őt leveri;

a jó pedig,

mint történetesen keresztülfutó szélvész,

melynek az ő lelkén hatalma nincs.

Azért élted minden órájában

tisztelettel és szeretettel

fordítsd a rény* felé tekinteteidet;

soha ne múlass el egy alkalmat is,

melyben jót tehetsz;

s ha a tett

némelykor pillantatnyi

hasznoddal s kívánságaiddal ellenkeznék:

szoktasd akaratodat,

hogy rajtok győzedelmeskedjék.

Így fogsz a pályán

lassanként és észrevétlen

akadály nélkül járhatni;

így fog a szép és jó szerelme

benned örökre hervadatlan virággá kifejlenni;

így fogsz oly erőre juthatni,

hogy egykor nagyot is mívelj,

korodra s a jövődre munkálj,

s társaid körében

tisztelet és szeretet jelenségei közt

említtessél meg.

A világ az emberben és emberen kívül

oly merész, oly nagy,

oly szívemelő vonásokkal van rajzolva!

Igyekezzél azokat szemlélvén,

kebledet magas érzelmekkel megtölteni.

Nem szeretem az ábrándozót;

de

a legjózanabb, legvilágosabb tekintet

mellett is lehet felmelegedni:

mint nagy ismeretű művész

az előtte függő példány látásán felmelegszik;

s annál inkább,

mennél tisztább valóságban tűn elébe minden vonás,

mely azt halhatatlan művé alkotja.

Ily felmelegülés,

ily emelkedő érzelem nélkül művész nem lehet;

s éppen így nem lehet senki más,

ki a köznépiségen felüllépni akar,

ki magát nemes,

s ha a sors engedi,

nagy tettek cselekvésére készíti.

Mert nem elég

parányi tettekben gyakorolni a jót;

az ember tökéletesülhető teremtmény;

s mint olyannak meg is kell magát bizonyítani.

Minden,

úgymond a költő,

ami felfelé nem hág, lefelé süllyed;*

és így kell

az emelkedni megszűnt embernek is süllyedni,

s ki nem tudja,

miképpen őt a süllyedés

egyenesen az állathoz ragadja le?

Imádd az istenséget!

Ez legelső rendszabás Pythagoras* aranyverseiben;

s úgy hiszem, méltán.

Semmi sincs,

ami az emberi szívet annyira felemelhetné,

következőleg az élet mindennapi jeleneiben

s a szenvedélyek és indulatok örök ostromában

hozzáragadt szennytől annyira megtisztíthatná:

mint az istenség nagy gondolatával foglalatосkodás.

Akármerre veted e temérdek mindenségben tekinteteidet,

mindenfelől egy végetlenül bölcs, nagy és jó,

de egyszersmind megfoghatatlan lény jelenségei sugárzanak feléd.

A legmesszebb s legközelebb,

legnagyobb és legparányibb alakban,

egyenként és egyetemleg,

lehetetlen célra sietést és célra jutást,

származatban és enyészetben

örök fenntartási rendszert nem látnod.

És ezen egység a milliom különbféleségben;

e szakadatlan lánc a legnagyobbtól a legkisebbig;

ugyanazon anyagok oly végetlenül változó,

oly végetlenül sokféleképpen alakuló vegyülete,

e temérdek hatás és visszahatás közt fennálló egyetemi nyugalom;

e képzeletet meghaladó terjedtség és szám:

oly tekintetek,

mik az érző s gondolkodó embert

ellenállhatatlanul magasb körbe vonják fel.

S ha mindezek s az ilyenek szemlélete által

a hatalom és értelem

temérdek összehatásának ideája lelkedben fellobbant,

s ha e fellobbanás fénye

tisztán állítja elődbe annak tudását,

hogy mindent, ami vagy, amivé lehetsz,

mindent, amit gondolsz, érzesz, akarsz, cselekszel és éldellessz,

szóval egész lényedet, fenntartásod

s tökéletesülésed minden eszközeit

egyedül e hatalmi és értelmi összehatásnak köszönheted:

akkor fog kebeledben felébredni

a csudálat, tisztelet és hála

legmélyebb érzeteinek azon kimagyarázhatatlan vegyülete,

mit emberi nyelven imáadásnak mondanak.

Ez az,

ami az előttünk lebegő idea végetlenségét

saját kicsinységünk ellentételében támasztja fel;

és mégsem alacsonyít le.

Mert minden érzemény,

mely bennünk szokatlan emelkedésre hág,

lelkeinknek felsőbb erőket kölcsönöz;

s nem süllyedésben érezzük magunkat,

hanem közeledésben a nevezhetlenhez,

ki felé kebleinknek oly fejthetetlen sejdítései vonzanak.

De jóval előbb,

mintsem ily valami benned ébredhet vala,

mindjárt az élet küszöbén, öntudatod kívül,

fejledezett egy érzés,

az említetthez némely vonásaiban nem hasonlatlan:

szeretet és esdeklés az anyához és után.

Midőn még semmit sem ismertél a keblen kívül,

melyhez gyengéden szorítva első táplálékot vől

és első álmod aluvád:

már akkor homályosan élt benned a mag,

miből később a szülők iránti hálás indulat

szép plántája kivirágzott.

Imádás Isten iránt

s hála a szülők jótékony fáradozmaiért:

két sajátság, emberben,

mindegyik képes őt az állatok körén felül

magas emelkedésben tartani.

Az érzéki természet enged a maga ösztöneinek,

s minden előrement mozdulatban

csak a jövő kifejlését eszközli.

Az oroszlány feltáplálja kölykét,

s ha az már elég erős, gond nélkül ereszti el;

s az megy, barlangot és zsákmányt keresni;

s nem kérdi:

ki az, ki a végetlen pusztát, hol bolyong, alkotó?

Nem kérdi:

hová lőn az anya, ki őt hónapokig ápolá?

Az ember nem a jelen pillantat,

nem a pillantati szükség rabja;

értelmi eszméletekre lévén alkotva,

nem veszi el a múltat szem elől;

s ezáltal mind a jelennek több díszet szerezhet,

mind a jövőre kiszámított hatással tud munkálni.

Innen van,

hogy neme százados tapasztalásait

ősi kincs gyanánt meggyűjtögetvén,

szívemelő kilátást nyitott magának a mindenségbe,

s alkalmassá lőn a titokban alkotó bölcsességet imádhadni.

Innen van,

hogy visszaemlékezni tud azokra,

kik zsenge éveiben hűven táplálák;

s nem hiszi elégnek

saját gyermekeiben fizetni meg a természetnek,

mit szülőivel érte tétetett:

de hálaérzelmeikkel fordul azokhoz aggságukban;

s koporsóikat könnyek közt kíséri ki.

E sajátságokhoz kapcsolja magát minden hála,

melyet jóltevőink iránt érezünk,

minden tisztelet,

mellyel a múlt és jelenkor jeleseihez viseltetünk,

minden készség,

mellyel szűkölködő embertársainknak segédkezet nyújtunk,

szóval az erényeknek egész hosszú sora.

Mit kell neked

s mit kell minden embernek e gondolatnál érezni!

Mert íme, egyedül a rény* emel bennünket az állatokon felül;

következőleg ki annak birtokába magát nem tette,

az kimutatta magának

az emberi méltóságot becsstelenítő helyet, hol maradott.

Szeretni az emberiséget:

ez minden nemes szívnek elengedhetetlen feltétele.

Az emberiség egésze nem egyéb

számtalan háznépkekre oszlott nagy nemzetségnél,

melynek mindegyik tagja rokonunk,

s szeretetünkre és szolgálatainkra egyformán számot tart.

Azonban jól megértsd! –

az ember véges állat,

hatása csak bizonyos meghatározott körben munkálhat.

Azért ne hidd,

mintha isten bennünket arra alkotott volna,

hogyan a föld minden gyermekeinek egyforma testvérök

s a föld minden tartományinak egyforma polgáruk legyünk.

A nap temérdek égitesteket bevilágít,

de a világegyetem minden részeire mégsem hat ki:

így az ember, ha nagy erőt nyert örökölni,

s erejének megfelelő állást vőn a sorstól,

ezrek, sőt milliommok előtt jótékony napként világíthat;

de az egész emberi nemre jóltevő behatást gyakorolni,

az a nagyok legnagyobbikának sem adaték.

Sohasem tudtam megérteni:

kik azok, kik magokat világpolgároknak nevezik?

Az emberi tehetség parányi lámpa,

mely egyszerre keskeny kört tölthet meg fényével;

s ha egy helyről másra hurcoltatik,

setétséget hagy maga után.

Bizonyos helyhez kell azért kapcsoltatnunk,

hogy azt jótékony világítással állandóul boldogíthassuk.

Minden,

ami szerfeletti sok részre osztatik,

önkicsinységében enyészik el.

Így a szeretet.

Hol az ember,

ki magát a föld minden országainak szentelni akarván,

forró szenvedelmet hordozhatna irántok keblében?

Leonidás* csak egy Spártáért,

Regulus* csak egy Rómáért,

Zrínyi csak egy Magyarországért halhatott meg.

Nem kell erre hosszú bizonyítás; tekints szívedbe,

s ott leled a természettől vett tudományt,

mely szerelmedet egy háznéphez

s ennek körén túl egy hazához láncolja.

Szeresd a hazát!

Boldog leszesz,

ha a férjfékor napjaiban

e szavakat úgy fogod érthetni,

úgy fogod érezhetni, mint kell.

Hazaszeretet

egyike a kebel tiszteletre legméltóbb szenvedelmeinek;

de sok kíváncsít, míg annak tiszta birtokába juthatunk.

Ezreket fogsz láthatni,

kik ajkaikon hordozzák a szent nevet;

kik magasztalva említnek mindent,

ami a honi föld határain belől találkozik;

kik büszkén tekintenek az idegenre,

s hálát mondanak az égnek,

mely őket magyaroknak születni engedé:

s véled-e,

hogy ezeknek szíveik szeretettel buzognak a haza iránt?

Véled-e,

hogy ezen hazaszeretet az,

mely a rények* koszorújában olthatatlan fénnnyel ragyog,

s a történet évkönyveiben tisztelő bámulattal említettik?

Minden erény önáldozattal jár,

feláldozásával pillanatnyi kényünknek,

megtagadásával önhasznunknak,

s nem ritkán hajlandóságunk

vagy gyűlölségünk elnémításával:

azonban minden áldozat kicsiny azokhoz képest,

miket a hazának kívánni joga van.

Mindent,

amit élted folyta alatt arcod izzadásában gyűjtöttél;

mindent,

amit lángoló szerelemmel fűztél magadhoz,

javaidat, kincseidet, házad népét és saját éltedet

naponként és pillanatonként érette fel kell szentelned.

Mert tudd meg: e szóban – haza,

foglaltatik

az emberi szeretet és óhajtás tárgyainak

egész öszvessége.

Oltár, atyáid által istennek építve;

ház, hol az élet első örömeit ízleled;

föld, melynek gyümölcse feltáplált;

szülőid, hitvesed, gyermekeid, barátid,

rokonaid s polgártársaid:

egyről egyig csak egészítő részei annak.

Hány embert láttam én,

ki meggyúlt háza üszkei közé éltét veszélyezve rohant,

hogyan némely hitvány eszközöket kiragadjon?

S nem sokkal inkább természetes-e ily valamit

a hazáért, azaz mindnyájunknak,

az egész nemzetnek mindeneért cselekednünk?

És mégis kevesen vagynak,

kik e gondolatot felfogván sajátokká tehetnék!

Mert az ember,

ha értelme s érzelme körét gondosan nem szélesíti,

keskeny s mindig keskenyebb határok közé szorul;

szemei az egész tekintetétől elszoknak;

s parányi birtokában, háza falai közt elszigetelve

csak önmagát nézi,

s a legszorosb, legegyetemibb, legszentebb kapcsolatokat

nem láthatja.

Ezért a hazaszeretet valóságos példái

oly igen ritkák;

ezért vagynak,

kik annak való értelmét soha magokévá nem tehették;

s azt, amire saját szívünk oly természetesen vezethetne,

rendkívüli tüneménynek tartják,

mely szemeiket,

mint az égen széjjelpattanó tűzgömb,

legelteti, de lelkeikre benyomást nem teszen.

Jókor szokjál e gondolathoz:

a társaságban született ember nem önmagáé.

Számtalanok a jótétemények,

mik a társas életben naponként reánk háramlanak;

lehet-e kívánnunk,

hogy e jótéteményekkel ingyen élhessünk,

mint zsarnok a más izzadása bérével?

Használni akarod a társaságot?

Úgy mindent kell tenned annak fenntartására,

mi saját erődtől kitelik.

Mi a haza,

mint a legszentebb kapcsokkal egybefoglalt emberek társasága?

Ezerféle édes emlékezet, megszokás, haszon és szeretet

összefont érdekei

teszik azt a szív előtt kedvessé;

e társaság ideája egyesíti magában

nemcsak azon érzeményeket,

melyek kebledet

mint háznép tagjának, barátnak és rokonnak betöltik;

e társaság ideája egyesíti magában

nemcsak birtokodat s birtokod és élted bátorságos voltát:

de az önérzést is,

melyet, mint szabad ország polgára, magadban hordasz;

mely veled született,

mely gondolatidra, tetteidre

s egész lényedre törülhetetlen befolyást gyakorol;

melyet tisztán meg nem őrizve

ten emberi becsedet alacsonyítod le.

Kinek szívében a haza nem él,

az száműzötnek tekintheti magát mindenhol;

s lelkében üresség van,

mit semmi tárgy, semmi érzet be nem tölt.

Az ember egyedül gondolva

nem több a magányos vadállatnál,

mely élte fenntartásaért zsákmányt keresve bolyong.

Emberi ész és erő csak társaságban fejlődik ki;

s amint valamely embertársaság

szerencsésb, szebb, dicsőbb hazává alkotta magát:

polgárai minden szépben és jóban aszerént haladhatnak.

Ezért kell minden mívelt embernek

a hazát legfőbb gondjává tennie;

s ez mindenekfelett oly hazákról értetik,

hol az egyes polgárnak a közdolgok folyásába tekinteni

joga s kötelessége van.

Mert jog és kötelesség egymástól soha el nem választhatók.

Ami Magyarországon nemzetnek neveztetik*,

az öszvesen és egyenként

az igazgatásra befolyással bír. Megyegyűléseink

a nemzet mindegyik tagjának nyitva állanak,

mindegyik szavat emelhet ott,

s lelki erejének mértéke szerint a sokaságra munkálhat.

E körülmény neked, mint nemzet tagjának,

éltedet előre meghatározza.

A Stoa* bölcsei és Epikur* iskolája

két, egymással ellenkező véleményt állítanak fel:

amazok minden polgárnak

a közdolgokkal foglalatosskódást kötelességévé tévén;

ez elvonulást s magányos kénynek élést tanítván.

Csak azt csudálom,

hogy mind két vélemény

ugyanazon szabad társaság körében vett származást.

Mert ha a Stoa* tudománya

szabad polgárokhoz oly igen méltó vala;

Epikuré* senkihez nem illett volna úgy,

mint despotai üldözést megunt emberhez,

ki messze rejtekben keres a vaspálca elől menedéket.

Ezt fontolóra vévén, által fogod látni,

miképpen azon jogokkal,

miket sorsodtól nyerél,

nemcsak élhetsz szabadon, de élni köteleztetel;

és íme, ez a fő szempont,

mi után élted tervét,

gyenge ifjúságodtól kezdve,

intézned szükséges.

Természet és kedvező körülmények

soknak sokat nyújtanak;

hanem e szerencsére támaszkodni hiú gondolat.

A szerencse külső s belső adományit

saját igyekezettel nemesíteni,

s amit szerencse önkényt nem adott,

fáradatlan szorgalommal magunkévá tenni:

oly szükség,

mi alól nagyra és nemesre törekedő ember

magát fel nem oldozhatja.

Voltak idők,

midőn a lelkeken bizonyos restelkedés ült;

midőn gondolkozó fejek csak egyenként mutatkoztak;

s kenyérkereső, parányi tudomány vala mindaz,

amivel a közdolgok férjfiái

a mindennapi világot százados formák szerént igazgaták.

Most a földkerekség legnagyobb részét

erős rendület jár a keresztül;

korunk új szükségeket s formákat vőn magára;

minden pálya, minden láthatár szélesedni kezd;

egész néptömegek kezdenek gondolkozni;

s egy hatalmas egyetemi ország talpkövei tétettek le:

az ismeretek országáé.

Törekedjél ismeretekre!

De ismeretekre,

melyek ítélet s ízlés által vezéreltetnek.

E vezérlet híjával sok ismeret birtokába juthatsz ugyan,

hanem ismereteid hasonlók lesznek a szertelen sűrű vetéshez,

mely gazdag növésű szálakat hoz mag nélkül.

Ítélet által

rendbe szedett s keresztülgondolt ismeret

ver mély gyökeret,

s őriz meg a felülelgeességtől;

ízlés pedig adja azon kellemetes színt,

mi nélkül a tudomány setét és zordon:

mint a cellájába zárkózott remetének erkölce.

Korunk sok ismeretet kíván,

s ez jó oldalai közé tartozik;

de sok ismeret után kapkodás könnyen oda viszen,

hogv címmel és színnel elégedjünk meg;

s e hibára hajlás

a kor rossz oldalai közt talán legrosszabb.

Ki csak társasági multságokban óhajt ragyogni,

vagy éppen tudatlanok által akarja magát bámultatni,

az könnyű módon elérheti célját, de értelmesektől megvettetik.

Hogy a dologhoz értők előtt méltólag felléphess,

hogyan ismereteid

mind magadra,

mind másokra

jóltevőleg hassanak:

hosszú, fáradalmas munkára kell elszánva lenned.

Mert alapos

s egyszersmind sokoldalú

tudományt szerezni

felette nehéz.

Sok olvasás,

még több gondolkozás,

sok egybe hasonlítás,

még több gyakorlás,

s fogyhatlan béketűrés és állandóság az,

ami itt megkívántatik.

Ne gondold,

mintha a tanulás csak bizonyos időkhez,

az ifjúság éveihöz köttetnék.

Ifjú körünk oly szűk,

s oly sokféle tanulmányokkal elfoglalt,

hoggy gyors elfolyása alatt

erős alapon épült tudományra jutni

csaknem lehetetlen.

Boldog ifjú az,

ki annyira mehetett,

hoggy keblében a tudomány iránti szeretet

állandólag felgerjedett;

s azon utakkal,

melyeken az ismeretek kútfejeihez eljuthat,

megbarátkozhatott!

Neki csak keble sugallatit kell követnie,

s szakadatlanul előre haladva,

bizonyosan oda ér,

hol tudományi szomszár

gazdag táplálattal fog kielégíttetni.

Azonban e kielégítés csak mindennapi haladás jutalma;

ki szüntelen előbbre nem törekszik, az hátramarad,

mond a példabeszéd.

Tudományt a munkás élettal egybekötni:

ez a feladás,

mire a köztársaság férjfiának törekednie kell.

Tiszteletet érdemel a tudós is,

ki négy fal közt halványulva

a múltvilág emlékeivel kizárólag társalkodik:

de a jelenkorra hatni kívánó polgárnak

más pályán kell indulnia.

Magányos ismereteket szerezni,

hogy azok a sokaságra által plántálva

közkinccsé váljanak;

világos ideákból fáklyát gyújtani,

melynél az együttélők

előítéleteik setéségéből kiléphessenek,

régi és új, idegen és saját tapasztalást egyesíteni,

hogy a néptömeg előtt vezérelv gyanánt ragyogjanak;

szóval minden ismeretet

a kor szükségére s kívánataira,

a jelenlét nemesítésére s a jövő előkészítésére fordítani

s a tehetségig életbe hozni:

ezt kívánom én mindazoktól, kik a közdolgokban forgandók.

Ily szempontokból nevezé Sokrates* a maga ifjait;

ily szempontokból indultak ki

Perikles* és Demosthenes*, Cato* és Cicero*.

Ezeket s az ilyeneket hasonlítsd az iskola tudósaival,

s ha majd rajtok és körülök a gazdagon viruló életet

(mitől az iskola emberei oly távol vagynak)

tisztán látandod:

örülj; mert tisztán látni, a bölcsességnek kezdete.

Hellen és római férjfiakat nevezék,

figyelmeztetni kívánván a különbségre,

mely életök s életünk módja közt,

az itt felvett pontból is tekintve,

találkozik.

Ki ifjúságában

avult formák szerint alkotott intézetekbe nem záratott;

ki gyermekéveitől fogva

a való élet könyvét kinyitva szemlélte maga előtt;

ki férjfkora legtöbb idejét közhelyeken,

polgártársai tömegében,

hazai dolgokkal elfoglalva töltötte:

annak minden gondolatai, ismeretei, tettei

természetesen a legvirulóbb élet színét hordozhaták.

Az jókor megszokta magát nem saját falai közt,

háznépi keskeny körben elszigetelve,

hanem a közös hazában,

a nyilvános élet zajában az egészre munkálva gondolni.

Annak könnyűvé lőn

minden gondolatit, szerelmét és tudományát

a haza és nemzeti élet ideájával egyesíteni,

s ifjúságát s egész életét aszerént intézni.

De nem így,

legalább nem ilyformán kellene-e nevedetni s élni azoknak is,

kik a mi megyei összejöveteleinkben

s országgyűléseinken

jogaikkal méltólag élni,

s kötelességeiknek férjfiasan megfelelni kívánnak?

Azért elejétől fogva gondold ki magad a négy fal közül,

hol bölcsődet ringatták;

gondold ki a házi körből,

hol kívánataidat tekinteteidből lesegették.

A mi háznépünk e nemzet,

s ősi házunk ez egész ország;

ennek határain kiterjedve virul az élet,

melynek zajában munkálva és hatva forognunk kell.

Eljön az idő,

s társaid körében neked is fel kell állanod,

s a köztanácskozásokban előszóval részt vened;

s érzeni fogod, miképpen az ékesszólás,

s mindaz, ami erre megkívántatik,

oly szükség,

mi nélkül közdolgokban részt vevő polgár közvetlen nem hat.

Ez okon már az ifjúság küszöbén

ismerkedjél hazánk dolgaival,

állásával, törvényeivel s történeteivel;

s ismerkedjél mindazon tudományokkal,

miket az emberi elme

régibb és újabb korban

a nemzetek kormányzására s boldogabbá tételére feltalált.

De ismerkedjél

a régi és újabb kor nevezetes szónokaival,

s mindenekfelett ama kettővel,

kiknek egyikét Athene,

másikát Róma nevezé magáénak,

Demosthenesszel* és Ciceróval.

Törekedjél ezeknek lelkeikbe pillantani;

törekedjél kitalálni a módokat,

miknél fogva ők bámulatos nagyságra emelkedtek;

törekedjél kilesni a forrást,

honnan azt a lélekrázó erőt,

azt a teljességet,

azt a művészi színt és virágzást,

miket minden soraik bizonyítanak,

merítették;

s ha törekedésed szerencsés leend,

bőv jutalmat hoz fáradságodért.

A szónokság

szabad nép körében támadt,

s szabad nép életéhez tartozik.

Ének hangja szelídíté meg a vad csoportokat;

a mívelt nemzet tömegét szónoklat vezérli,

s ennélfogva nem hiú gond az,

melyet ékesszólás elérésére szentelünk.

Szó szavat húz maga után;

élő tanácskozásban fejlődik ki,

s tartatik fenn a szabadság szelleme;

s jaj a nemzetnek,

mely írott parancsokat némán olvas,

s vakon engedelmeskedik!

Add hozzá,

hogy a szónokság sok és mély tudományt,

sok és lélekemelő gyakorlást,

sok és szívrázó erőt kíván,

s mondhatod-e haszontalannak a fáradságot,

mely annak megnyerésére éveken keresztül fordíttatik?

Teljes birtokában lenni

a nyelvnek,

melyet a nép beszél:

ez az első s elengedhetetlen feltétel.

De erre még nem elég azon nyelvismeret,

mely dajkánk karjai közt reánk ragadt;

s azt hinni, hogy gyermekkori nyelvünkkel

az élet és tudomány

legmagosb s legtitkosb tárgyait is

tisztán s erőben előadhatjuk,

nevetséges elbizottság.

Igyekezned kell nemcsak arra,

hogy a beszéd hibátlanul zengjen ajkaidról;

hanem arra is,

hogy kedves hajlékonysággal,

gazdag változékonyssággal,

tisztán kinyomva,

s szívre és lélekre erőben munkálva,

okaidnak s érzelmeidnek

akaratodtól függő tolmácsa lehessen.

Meleg szeretettel függj a hon nyelvén! –

mert haza, nemzet és nyelv,

három egymástól válhatatlan dolog;

s ki ez utolsóért nem buzog,

a két elsőért áldozatokra kész lenni nehezen fog.

Tiszteld s tanuld más mívelt népek nyelvét is,

s főképp ama kettőt,

melyen Plutarch*

a nemzetek két legnagyobbikának hőseit rajzolá,

s Tacitus* a római zsarnok tetteit

a történet évkönyveibe való színekkel nyomá be;

de soha ne feledd,

miképpen idegen nyelveket tudni szép,

a hazait pedig tehetségig mívelni kötelesség.

A bölcsesség legnagyobb mestere az élet;

azonban gyakran felkeresd a rég elhunytakat is,

kik tanulások, vizsgálatok s tapasztalások által

gyűjtött kincseiket

a maradék számára könyveikbe letették.

De jusson eszedbe:

a könyvek száma végetlen, a te éveid pedig végesek;

s óráidat s napjaidat

oly sok egyéb foglalatosság kívánja magának.

Mint az üresbeszédű társalkodót:

úgy kerüld a tartalmatlan könyvet.

Sőt ne könnyen végy kezedbe oly művet,

mely a zseni lángjegyét homlokán nem hordja;

a nagy író művét pedig mély figyelemmel tanuld keresztül.

Így az olvasásnak szentelt órák

nem lesznek elvesztve,

mint azoknál,

kik választás és cél nélkül

ezer meg ezer köteteket forgatnak keresztül,

vagy hogy emlékezetüket terheljék,

vagy jegyzőkönyveiket

becsnélküli apróságokkal megtömjék,

vagy unalmas pillantataikat megöldöklék.

Az élet csak úgy éri célját,

ha tetteknek szenteltetik.

Célt és véget nem tudó olvasás

rest életnek

vagy következménye vagy szerzője;

nyavalya az,

mely a való élet gyökereit elrágja;

s melyből kigyógyulni éppen úgy nehéz,

mint a játékszenvedelemből;

s mely a lelket éppen úgy elzsibbasztja,

s minden munkára és hatásra alkalmatlanná teszi.

Könyvet írni:

ez is egyike korunk betegségeinek.

Ki kenyérért írogat,

az méltóbb szánásra, mint aki napszámért kapál.

Kit hajlandóság vonz írásra, jusson eszébe:

miképpen hajlandóság és tehetség

két különböző dolog;

s ki a hajlandóságot tehetségnek veszi:

az mindég csalatkozik.

Több kíváncsit az írótól, mint a beszélőtől.

Ennek szavai elhangzanak,

az író pedig maradandó bötűkbe önti gondolatait,

s messze vidéken s jövődőben is óhajt olvasatni.

Azért ha valaha könyvírásra kedved leend,

vizsgáld meg jól magadat,

gyűjtöttél-e elég erőt, tapasztalást és tudományt?

Mert oly ember is,

ki a maga életkört híven betöltvén,

jámborsága és szorgalma által tiszteletet érdemel,

nevetséges leend,

mihelyt azon pályára lép,

mire természet őtet nem szánta.

Kinek a közönségesen,

a mindennapin felülemelkedni erő nem jutott:

az kitetsző helyre ne álljon.

S ez intés itt az írónak adva,

minden más helyzetbeli embernek szól.

Nem boldogtalan volt az,

mond a költő,

kinek születéséről s haláláról a világ semmit sem tudott.

E tanítás a pórnépre nézve helyes lehet;

de ki fennérzést nyere sorsától,

ki magasbra törekedő társaságban

a szép és jó példáit jókor szemlélhette:

annak kötelessége úgy élni,

hogy a pórnépen felülemelkedve,

a mindennapiság keskeny köréből kiléphessen;

s nevének maradandó emlékezetet szerezzen.

Hazát és emberiséget csak jelek boldogíthatnak;

s e célra munkálás kötelessége alól nem vétetik ki más,

mint a természettől tehetség nélkül hagyott szerencsétlen.

Sok út visz magasra;

s ez utak közt nem egy van,

mely mindenkinek hatalmában áll.

Ha bámulatos művet írni,

fontos ütközetet nyerni,

phidiási* szobrot alkotni,

országos alkotmányt alapítani stb.

nem mindentől telik:

de elveit s érzéseit minden megtisztíthatja,

magát erény követésre minden szoktathatja,

hasznos ismereteket minden gyűjthet,

s napjait célirányos tettekben minden eltöltheti.

Ne hidd,

mintha a terhektől s kötelességektől,

mik reád, mint szabad nemzet polgárára,

természetesen háramlanak,

tehetséged kicsiny voltának színe alatt

magad felmenthetnéd.

Lángerő kevésnek adatik;

azonban minden egészséges lélek

hosszú szorgalom által

más tudományát, tapasztalását, példáját magáévá teheti;

helyesen ítélni s pontosan egybehasonlítani megtanulhat;

s vizsgálat s gyakorlatnál fogva

a teremő lelkét ha el nem érheti,

hozzája legalább közelíthet.

Többször mondám:

az élet fő célja – tett;

s tenni

magában vagy másokkal együtt

senkinek nem lehetetlen.

Tehát tégy!

S tégy minden jót, ami tőled telik,

s mindenütt, hol alkalom nyílik;

s hogy minél nagyobb sikerrel tehess,

lelkedet eszközökkel gazdagítani szüntelen igyekezzél.

Hol élő példából

s tulajdon tapasztalásból tanulhatsz,

ott tudományod legjobb alapon áll.

Tettlegi tudományt találsz a világ történeteiben is;

s kincs gyanánt kell tartanod azon következményeket is,

miket a nagy emberek saját tapasztalásaik után feljegyeztek.

De amit a magányos tudós

előre feltett elvekből kikövetkeztetett,

s összeillett rendszerben előadott,

kétkedve tekintsd még.

Mert észleges vizsgálatokat

ragyogó színbe öltöztetni könnyű:

életre alkalmaztatni pedig nehéz,

s nem ritkán veszedelmes.

Minos* és Lykurgus*, Solon* és Pythagoras*

tettleges bölcsességgel alkották öszve a köztársaságokat;

s midőn Aristoteles*

az igazgatás tudományát rendszerbe foglalá,

nem tett egyebet,

mint amit a maga Organumának írásakor cselekedék vala.

Valamint itt az emberi ész szokott járását kitapogattván,

azon rendet,

miszerént

az elejétől és egyetemleg gondolkozni meg nem szűnt,

tapasztalás után leírá:

úgy amott

a régi és új országalkotványok

módját és állapotát vizsgálá meg,

s a fennálló valóságon építé tudományát.

Minden ismeret kútfeje a tapasztalás.

Nem elég tudni:

Athenében s Rómában, Angliában vagy Amerikában

mi és miképpen volt vagy van?

Ugyanazon idea

különböző fejekben, különböző helyben,

korban és környezetben,

különböző foganattal,

munkálhat.

Tapasztaláson épült vizsgálat fog megtanítani;

hol a hiány?

Hol a tennivaló?

S mi a különféle eszközök közt választásra érdemes?

Fordíts a népek kifejlése történeteikre mély figyelmet.

Egész nép,

mint egyes ember

születhetett s nevelkedhetett

oly meghatározó körülmények közt,

melyek neki bizonyos véralkatot, karaktert,

hajlandóságokat, szeszélyt és szenvedelmet

természetébe öntöttek.

Ez adatok szerint kell őt

a kifejlés lépcsőin nyomról nyomra kísérni;

s ha e nyomról nyomra kísérést elhibáztad,

s az állást,

melyre előrement adatainál fogva jutnia kellett,

tisztán ki nem láthattad:

botlásokat teszesz,

miket a világ minden teóriái

jóvá nem változtatnak.

Úgy jársz, mint az orvos,

ki minden növénynevet tudott,

de növényt egyet sem ismert;

ki a nyavalyák egész lajstromát ujjain elszámlálta,

de betegének baját ki nem találhatá.

Egyetemi formák

sem egyes emberre, sem egész nemzetre

állandóul nem alkalmaztathatnak.

Az ember s az emberiség

korához s helyzetéhez képest

időről időre más-más testi és szellemi alakot vált.

Ezen alakváltások észrevétlen jönnek;

s csak akkor rohannak zajogva,

ha véletlen akadály vettetik ellenökbe.

Azonban ne hidd,

mintha elhárító eszközöket találni nem lehetne.

Ki tiszta pillanattal önkeblébe tekinteni megszokott;

ki előtt lelkének minden mozdulati lepletlen állanak:

annak csak akarat kell,

hogyan magát saját hatalmában mindig megtartsa,

s lélekalakot önmaga formáljon magának.

Ily férfi felülemelheti magát a századon,

s annak alakváltozásaira

hatalmas befolyással munkálhat.

Két erő tart felül a sokaságon:

ítélet

és

akarat ereje.

E kettő nélkül ismereteid csak eltanult ismeretek,

tetteid csak alárendelt tettek lehetnek;

azonban mindkettőnek válhatlanul kell egybefűzetni.

Mert ítélet erős akarat nélkül

lelkedet a szenvedő állapotból,

miben körülmény s társaság fogva tartják,

ki nem emelheti;

erős akarat pedig ítélet nélkül

átalkodottá s vakmerővé csinál,

s hibásan választott célok után törekszik.

Tapasztalás, tanulás, figyelem és gondolkozás:

négy eszköz,

minek szorgalmas használata által

az ítélet napról napra erősödik.

Ezt is,

mint a lélek és test minden más tehetségeit

szakadatlan gyakorlás fejleszti és neveli;

s e gyakorlás az út,

akaratom erejét is óránként öregbíteni.

Puhálkodás, indulat és szenvedelem

sugallatit meggyőzni nem lehetetlen;

jót, szépet, nagyot és nemest tenni

természetes óhajítás;

s ama meggyőzést mennél gyakrabban viszed véghez,

s emez óhajítást mennél sűrűbben változtatod gyors tette:

annál nagyobb leend akaratom hatalma.

Indulat és szenvedély

által vezetett ember akarata is lehet erős,

lehet rohanó hatalmú;

de nem tiszta s nem szabad.

Annak,

ki egykorúira jótékony befolyással kíván hatni,

rénnyel és nyugalommal tölt keblet kell bírnia.

Indulat és szenvedély vadsága

csak forrásban nyugtalankodó sokaságra munkál,

s annak vétkeibe vegyülvén,

vészt és pusztulást hoz;

s mivel az emberiség

saját fenntartását szem elől egészen soha el nem téveszti:

ily vész és pusztulat jelenetei sokáig nem tarthatnak.

Az erény nyugalmával párosult akarat az,

mely szelíd hatalommal munkálva,

állítja elő a jót,

s hárítja el a gonoszat.

Egyedül

a legnagyobb erő sem tehet mindent,

mondhatnám,

nem tehet sokat:

egyesített erőknek pedig

a lehetetlennek látszó is gyakran lehetséges.

Mit ér egy csepp víz?

De milliomonként egyesült cseppek

megdöbbentő erőt fejtenek ki.

Ez egyszerű, mindennapi példa

tudtadra adhatja:

mily becses az egyesület!

Légy kész egyesülni.

A nép,

melynek tagjai saját házaikban elszigetelve

csak önmagokról gondolkoznak,

s parányi célait csak egyenként űzik,

még félig vad nép.

Neki óriásnak tetszik minden,

ami az egyes ember erejének

s eszközeinek mértékét felülmúlja;

ő nem tudja,

miképpen az erő s eszközök,

mikkel feszített munka közt sem ér véget,

milliomok erejével s eszközeivel,

sokkal kisebb részben egybekapcsolva,

csudákat teremthet.

És az egyesülés ily haszna

mily természetesnek,

mily könnyen kitalálhatónak látszik!

Jegyezd meg:

azt,

ami legegyszerűbben

s legtermészetesben vezet célra,

kitalálni kevés ember dolga.

Az emberek legnagyobb része

saját fejével nem gondolkozik;

s régi állásából

annál kevésbé mozdul ki saját akaratánál fogva.

A sokaságot szokás és előítéletek tartják fogva;

s azoktól megszabadulni a lélek restsége nehezen engedi.

Tisztábban látni,

mint a pórnép,

nem ritka dolog;

de

annak balszokásaival s előítéleteivel megküzdeni

egyres embernek mindig veszedelmes.

Elszórt magvakból apródonként csírázik és nő fel a kor,

mely változásokat hoz magával.

Annak feltüntekor

mintegy tudat s akarat elleni

forrás, mozgás s haladás látszik mindenfelé;

s boldog a reformátor,

ki e feltűnés első jelenségeit biztos pillantattal észrevette! –

ő nem fog egyedül maradni felléptekor,

s győzedelemmel teszi magáévá a pályaágot,

melyért a kor előtti küzdők hiában

s többnyire nyugalom és életveszély közt fáradtanak.

Az ő osztályrésze dicsőség;

midőn az előtte elsüllyedt küzdők sírján

egykorúiknak átka fekszik,

melyet a később jött maradék szánakozása

többé jóvá nem teszen.

Önszeretet

az emberi nem legegységesebb vezetője;

de ne hidd,

mintha ez önszeretet

mindég az önhasznot tenné céljának.

Sok anya mondhatatlan szeretettel viseltetik gyermekéhez;

s mégis e szeretet által vezérelve mindent tesz,

ami gyermekének sirathatatlan romlást hoz.

Így a sokaság önmagával!

A való hasznot ismerni

éppen oly ritka tulajdonság,

mint minden más valót;

s ha Demokritnak* igaza volt,

midőn a valót,

filozófi vizsgálatok tekintetéből

kútfenéken lenni mondotta:

éppen úgy igazunk lenne,

ha mondását az emberek

legmindennapibb tetteikre

s gondolkozásaikra alkalmaztatnók.

Az emberek többsége,

hogyan önszeretetének eleget tegyen,

a mindenkor divattól,

azaz idegen fejekben támadt

s szokásba jött

gondolat és cselekedet formáktól

kér tanácsot.

Ezek itt fájdalommal nem gondolva,

orrcimpáikat fúrják keresztül,

vagy tűszúrásokkal

egész termeteiket tarka képekkel borítják be;

amazok ott kárt fel sem véve,

papirosért adják kincseiket,

s levegői intézetekre

egymást törve vesznek részvényeket;

némelyek a valódi értéket üres címért cserélik el,

mások a leghasznosb dolgokat elvetik maguktól

a puszta név miatt,

melyet történetesen hordoznak,

s több effélék.

S miért mindezeket?

Felelet: mert másoktól úgy látják.

Embert,

egyenként s csoportosan,

a maga hasznáról felvilágosítani

a legnehezebb feladatok közé tartozik.

Gondolni mindent lehet bátorságosan;

gondolatot szóvá és tetté változtatni

kétes következményű dolog.

Mit és mikor és miként kell szólni s tenni?

Ez a bölcsesség nagy titka,

miről szabályokat adni nem lehet.

Régi a tanács;

minden tudja azt,

s kevés követi:

eszed járjon előbb nyelvednél s tettednél.

Van idő,

mikor hallgatni

s látszó veszteglésben ülni

bölcsesség.

Bölcsesség és okosság közt különséget tégy.

Mert az okos hallgat és vesztegel,

hogy önbátorságát megőrizze;

a bölcs pedig,

hogy polgártársai nyugalmát

idő előtt s foganat nélkül ne zavarja fel.

Amaz néz önmagára,

ennek pillantatai az emberiség előhaladását kísérik.

Ok nélkül hágni vészes pályára

vakmerőség és hiúság;

de midőn közügy kívánja,

akkor mindenre készen lenni polgári kötelesség.

S e kötelesség parancsolja

a valót és igazat nemcsak megismerni,

nemcsak szeretni és tisztelni,

de bátor szívvel kimondani és pártfogolni is.

Az elpalástolt való

s a pártfogás nélkül veszélybe süllyedt igaz

gyalázatára válik a nemzetnek,

melynek körében az eset megtörtént.

Ezen,

s minden más,

ezzel határos kötelesség teljesítése

bátor szívet teszen fel;

de bátor szívet szerénységgel s bölcs előnézéssel párosítva.

Szerénytelen bátorság

szemtelenséggé lesz;

s bátorság előnézés nélkül oktalan vakmerőséget szül.

Bátor szívet,

mint minden más rényt*,

magad szerezhetsz magadnak.

Ki tanult ismerni,

s ismeret által szeretni szépet, jót, nemest és valót:

az kétségkívül minden ezekkel ellenkezőt utálni fog;

s e szeretet és utálat győzhetlen erővel munkál szívére.

A különben félénk, erőtlen anya

lángba s vízbe rohan gyermekeért,

kit szeret;

a félénk, erőtlen hölgy

tőrt taszít saját szívébe,

hogyan menekedjék üldözőjétől, kit utál;

s ha e két hatalmas indulat

gyenge kebelbe is önthet bátorságot:

mi leszen még,

ha az erős azokat sajátáivá teszi?

A gyengének bátorsága

pillanatnyi támadat,

mely kétségbe s veszélybe sújt;

az erőse pedig elveken alapuló léleksajátsággá leszen,

mely nyugalmas alakot vehet magára,

s mégis lángérővel törekszik

szabadítás s szabadulás felé

egyformán.

Bátorság kell

nemcsak a pillanatnyi szükségben;

hanem a szükség bármily hosszú tartósságában is:

azért bátorság,

türelem és állandóság nélkül

kevés beccsel bír.

E kettő nélkül

nagy és következménnyel teljes tettek

nem történhetnek;

e kettő nélkül

a bátorság tulajdonképpen nem is bátorság.

Hiában

tapodtál meg kezdetben minden félelmet,

ha előbukkanó akadályok ellen is

mindvégig küzdeni képes nem vagy.

Mert bármint leplezzed,

csak bátortalanság az,

ami az akadályok által készségedet meggyőzetni engedi.

Szünetet nem ismerő bátorság

neveztetik állhatatosságnak;

nagy karakter nélkül nem lehet,

s ezáltal kisebb lelkek is

bámulatos következtetésekre juthatnak.

Állhatatosság és makacsság

úgy állanak egymás ellen,

mint bátorság és vakmerőség.

Valamint egyiket tisztelned:

úgy a másikat megvetned illik.

Állhatatosság és mély tekintet jelen és jövőre;

makacsság és értelmetlenség:

együtt járó dolgok.

E két utolsó

gyakran hamis szégyennel van egybekötve:

mondásunkat vagy tettünket

félbehagyás által

hibásnak ismerni nem akarjuk.

De ha öntudatunk,

s maga a dolog kiált:

mit használ ellenkezőt kiáltoznunk?

Az állhatatost még süllyedésében is

önérzés boldogítja:

a makacs szívét pedig

késő, sikertlen megbánás vérezi.